

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ**

**ФОРМУВАННЯ ДОБРОЗИЧЛИВОСТІ У ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗДО**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 471 групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми 012 Дошкільна освіта
Гнатюк Валентина
Керівник канд. психол. наук,
ст.викладач Фоміна І.С.
Рецензент к. пед. наук, доцент
Мироненко О.В.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади формування моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку в умовах організованого дитинства	6
1.1. Поняття «доброзичливість» у психолого-педагогічних дослідженнях.....	6
1.2. Особливості виховання доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку.....	11
1.3. Педагогічні прийоми формування доброзичливих відносин у дітей старшого дошкільного віку.....	15
РОЗДІЛ 2. Методичні аспекти формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку	22
2.1. Визначення рівня сформованості доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку.....	22
2.2. Педагогічні умови формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку.....	27
2.3. Методичні рекомендації щодо формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку.....	32
ВИСНОВКИ	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42
ДОДАТКИ	47
Додаток А. Гра-модельовання «Чарівний букет».....	47
Додаток Б. Тексти казок В. Сухомлинського.....	48
Додаток В. Кодекс академічної доброчесності.....	51
Додаток Г. Довідка про перевірку на текстові збіги	52

ВСТУП

Інтегрування національної системи освіти в європейській освітній простір потребують необхідності перегляду шляхів розвитку освіти. Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки є її реформування на основі філософії «людиноцентризму». У сфері дошкільної освіти відбувається утвердження гуманістичного підходу, суб'єкт-суб'єктної взаємодії дитини та вихователя, дітей між собою.

Теорія та методологія гуманістичної освіти поповнюється науковими розробками вчених-педагогів Ш. Амоношвілі, І. Беґа, І.Зязюна, І. Киреева, П. Підласого, І. Шевчук. Про співробітництво, партнерство та діалог йдеться у дослідженнях О. Глузмана, С.Вітвіцької, С. Золотухіної, М. Євтуха, В. Майбородової, Н.Побірченко та ін.

Активізація гуманістичних тенденцій у вихованні дітей є характерною особливістю нашого часу. Одна з гуманістичних тенденцій – це доброзичливість.

Зростання агресивних тенденцій відображає одну з найгостріших соціальних проблем нашого суспільства.

Сучасна вітчизняна педагогіка активно вибудовує свою нову парадигму, орієнтовану на людину. Питання про виховання – це питання не тільки про засоби і методи виховання, а й питання про моральні цінності, норми і правила, які людина сприйняла і якими керується в спілкуванні з іншими.

Особливе значення у формуванні особистості старших дошкільників мають відношення, які будуються на основі доброзичливості (Л. Артемова, Т. Бабаєва, Т. Єрофєєва).

Головна мета виховання гуманності і доброзичливості полягає у формуванні вміння бачити в інших людях друзів та партнерів. Почуття спільності та здатність «побачити» іншого є тим фундаментом, на якому будується моральне ставлення до людей.

Саме це ставлення породжує співчуття та співпереживання. Щоб сформувати доброзичливі взаємини між дітьми, необхідно організувати спільну діяльність, так як для дошкільника частими є ситуації, коли виникає необхідність допомогти іншій дитині, порадіти їй успіхам, отримати підтримку. При спілкуванні з однолітками у дітей формується почуття спільності та бажання бачити в іншій людині друга. При взаємодії з однолітками діти навчаються діяти спільно, узгоджено, ефективно, свідомо керуючи своєю поведінкою.

В процесі набуття досвіду спілкування з іншими людьми закладаються основи моральних якостей особистості.

Актуальність цієї проблеми зумовила вибір теми дослідження - *«Формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО»*.

Об'єкт дослідження – процес морального виховання дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО.

Мета дослідження – теоретико-методичне забезпечення педагогічних умов формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Завдання дослідження:

1. Розглянути поняття «доброзичливість» у психолого-педагогічних дослідженнях.
2. Схарактеризувати особливості виховання доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку.

3. Проаналізувати педагогічні прийоми формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку.

4. Виявити рівень сформованості доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку.

5. Визначити педагогічні умови формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку в ЗДО.

6. Розробити методичні рекомендації щодо формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку в ЗДО.

З метою визначення сутності основних понять дослідження застосовано метод аналізу й узагальнення філософської, психолого-педагогічної літератури з визначеної проблеми.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1.

Теоретичні засади формування моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку в умовах організованого дитинства

1.1. Поняття «доброзичливість» у психолого-педагогічних дослідженнях

Дошкільний вік – важливий період у розвитку дитини. Саме у цей час малюк долучається до загальнолюдських цінностей, входить у соціум, де встановлюються перші взаємини із іншими людьми. Даним питанням займалися такі вчені, як: Л. Артемова, Т. Ахаян, Т. Бабаєва, Р.Буре, В. Котирло, В. Ситаров, С. Якобсон та ін.

Для того, щоб дитинство було радісним та щасливим, необхідно створити певні умови та відповідне соціальне середовище. Сім'я та заклад дошкільної освіти повинні закласти основи тих рис та якостей, які у майбутньому визначать моральне обличчя людини [19, с.4].

В останні роки інтерес педагогів і психологів до проблеми дитячих стосунків значно зріс. Сучасні наукові дослідження доводять, що недостатній чуттєвий досвід, неглибокі душевні зв'язки негативно впливають на подальший розвиток дитини, на формування її емоційної сфери. Формування у дітей соціальної компетентності пов'язане з розвитком емоційної регуляції дитиною своєї поведінки та діяльності. Тому дуже важливим у становленні особистості маленької людини є розуміння нею власних почуттів та емоцій [2, с. 4].

Актуальною стає ситуація повернення обличчям до проблеми гуманних взаємин, використання потенціалу гуманістичних почуттів. Адже наслідком песимізму, апатії, невпевненості у завтрашньому дні може стати байдужість до емоційного стану інших людей.

Виникає нагальна необхідність вчити дітей налагоджувати дружні, позитивні стосунки, будувати взаємодію з дорослими та однолітками на засадах взаємоповаги, довіри, та доброзичливості. Саме це передбачено основним принципом сучасної дошкільної освіти – принципом дитиноцентризму. Середовище закладу дошкільної освіти та родини – найбільш близькі для дитини, вони покликані визнавати її самоцінність. Дитина, її потреби та інтереси в центрі уваги педагогів, дітей, батьків [22, с. 5].

Показником морального здоров'я дитини є доброзичливість як сукупність гармонійного ставлення до світу предметів, інших людей, самого себе, позитивна картина внутрішнього світу, суб'єктивне емоційне благополуччя, життєвий оптимізм [20, с. 4].

Атмосфера емоційного благополуччя та психологічного комфорту необхідна для гармонійного розвитку та становлення особистості. Необхідно, щоб дитина задовольняла потребу у спілкуванні з батьками, вихователями, іншими дітьми через доброзичливі стосунки у провідній ігровій та інших видах діяльності на основі розвитку та збагачення гуманних почуттів. Як якість особистості гуманність формується в процесі взаємовідносин з іншими людьми [3].

Проведений нами теоретичний аналіз дозволяє розглядати доброзичливість як інтегративну особистісну якість, що визначає прагнення до здійснення життєдіяльності на основі цінності Добра (добрі справи і доброзичливі відносини) і включає в себе сукупність таких якостей:

- розуміння і прийняття Добра як життєвої цінності;

-прагнення допомогти людям, які опинилися у важкій життєвій ситуації;

-прагнення до побудови відносин з навколишнім світом на основі дотримання законності, порядку і рівноправності;

-розуміння значущості, продуктивності і безпеки взаємодії з навколишнім світом.

М. Сокольникова під доброзичливими відносинами розуміє «загальну позитивно-емоційну спрямованість поведінки дитини в її взаєминах з однолітками, яка виявляється в умінні співчувати, розуміти стан дітей, готовності надавати допомогу і вступати у взаємодію з однолітками в спільній діяльності» [35, с.7].

Т. Єрофєєва розглядає доброзичливість як «необхідну основу, на якій розвивається стійке позитивне ставлення до оточуючих» [13, с. 12].

В. Сухомлинський висловлював думку, що ідея добра в етичній деонтології розглядається як «регулятор поведінки людей, який виступає у вигляді соціальної вимоги» [38, с. 162].

Так, поняття «толерантність», міцно увійшло в сучасний обіг самих різних наук, його зміст формувався на протязі не одного століття і коректувався в зв'язку з соціальними, політичними та ідеологічними змінами.

Л. Немчинова зазначає, що на кожному етапі історії толерантність бачилася своєрідно: приборкання пристрастей за допомогою виховання і знання (Сократ); прагнення до «золотої середини» (Аристотель); стриманість (Піррон); порятунк і покаяння (Тер-тулліан); подолання страждань (Ф. Аквінський); симпатія (Д.Юм); співчуття (Ж.-Ж. Руссо); загальний людський борг (І. Кант); ідея загальної рівності (Г. Спенсер); внутрішній регулятор мого ставлення до іншого (Ж.-П. Сартр) [25].

Позитивні взаємини між дітьми всередині групи – запорука успішності їх комунікативної поведінки в майбутньому. Проте в

дитячому колективі неминучі конфліктні ситуації. Завдання вихователя – не просто вміло вирішувати гострі ситуації серед вихованців, а й, що більш важливо, не допускати їх появи. А зробити це можна, створивши міцні і дружні взаємини між дітьми. Взаємовідносини – взаємна позиція однієї особистості до іншої, позиція особистості по відношенню до спільності.

«Доброзичливість – ставлення до людини, орієнтоване на сприяння його благу, на вчинення добра. Суб'єктивно доброзичливість проявляється у прихильності, симпатії, співчутті, благодіянні. З моральної точки зору доброзичливість є обов'язком людини. В доброзичливості підкреслюється не тільки безумовне визнання в іншій людині його моральної гідності, але виражається готовність до ефективної співпраці» [7, с.115].

З часів Демокріта та до наших днів, розвиток доброзичливих відносин людини – це головне завдання для формування моральності, йому належить провідне місце в педагогічній системі.

Формування доброзичливості у взаєминах у дітей старшого дошкільного віку здійснюється, перш за все, в процесі засвоєння дітьми норм і правил поведінки в суспільстві. Дотримання правил поведінки серед однолітків сприяє становленню колективних відносин, що виявляються, перш за все, в дружній спільній грі, в узгодженості дій, в прагненні допомагати один одному, підтримувати загальний порядок в групі, в готовності кожного навчити іншого того, чого навчився сам, в умінні рахуватися з іншими, в дбайливому відношенні до загальних речей, іграшок і т. п. Доброзичливість – це потужна сила, що дозволяє встановлювати взаєморозуміння з оточуючими людьми, а значить – із навколишнім світом.

Л. Артемова вважає, що для того, щоб підвищити взаємовплив дітей один на одного, необхідно надавати їм більшу самостійність у

використанні норм і правил поведінки. На наш погляд, при визначенні рівнів дитячих взаємин тільки з орієнтуванням на засвоєння правил поведінки недостатньо враховується внутрішня позиція дитини: його потреба в спілкуванні, мотиви, почуття, воля. У процесі ж відносин ці якості особистості часто визначають коло і стійкість контактів, положення дитини в колективі [4].

У період становлення педагогіки В. Сухомлинський встановив закономірності морального виховання: «Ніхто не вчить маленьку людину: «Будь байдужим до людей, ламай дерева, топчи красу, вище за все став свій особистий інтерес». Вся справа в одній, в дуже важливій закономірності морального виховання. Якщо людину вчать добру – вчать уміло, розумно, наполегливо, вимогливо, в результаті буде добро. Вчать злу (дуже рідко, але буває і так), в результаті буде зло. Чи не вчать ні добру, ні злу – все одно буде зло». Далі педагог зазначав: «Треба виховувати в дитячому серці справді людську любов – тривогу, хвилювання, переживання за долю іншої людини. Дуже важливо, щоб наші вихованці дізналися вищу радість – радість хвилюючих переживань, викликаних турботою про іншу людину» [38].

На думку педагога, особливого значення у моральному вихованні набувають такі цінності, як чуйність та чутливість: «Здійснення принципу: людина людині друг, товариш і брат – вимагає того, щоб кожний з малих років був чутливим і уважним до духовного світу іншої людини, щоб джерелом особистого щастя для кожного були моральна чистота, краса, благородство глибоко особистих відносин» [40, с. 24].

О. Кононко зосереджує увагу на тому, що надзвичайне значення повинно надаватись виявленню доброти людини та наголошує, що почуття доброти належить до найважливіших для соціально-морального розвитку дитини дошкільного віку почуттів. Мова йде про готовність дитини діяти позитивно по відношенню до інших, з користю для них,

виявляючи турботу та людяність. Також важливо для дитини, щоб вона по відношенню до себе також відчувала адекватні почуття від рідних, знайомих та незнайомих людей. Розмежування добра і зла допоможе при вирішенні протиріч, конфліктних ситуацій та може стати життєво важливим моральним орієнтиром. За визначенням науковця «доброзичливість – вміння цінувати іншу людину, визнавати її чесноти і здібності, надавати їй право на власну позицію, навіть при умові, що вона не збігається з їх думкою» [17, с. 129].

Т. Поніманська наголошує на пріоритеті завдань морального виховання, до яких відноситься формування морально-вольових якостей особистості та гуманного ставлення до навколишнього. Доброзичливість, на думку науковця, може трактуватися як прихильне та співчутливе ставлення до інших людей, піклування про них.

У діях дітей старшого дошкільного віку доброзичливість виявляється у «загальному емоційно-позитивному ставленні до дітей, відчутті радості і задоволення від взаємодії з ними» [29, с. 2].

Н. Гавриш має власний погляд на це питання. Вона зазначає, що розвинути навички доброзичливої взаємодії у дошкільників можливо за умови відповідної націленості дорослих, усвідомлення ними своєї відповідальності у цьому аспекті виховної роботи [10, с. 40].

Отже, в педагогічній науці не склалося єдиного наукового підходу до визначення поняття «доброзичливість». В рамках нашого дослідження доброзичливість розглядається науковцями як особлива особистісна якість, показниками якої є прояв дружелюбності, турботи і уваги, співчуття, чуйності, емпатії.

1.2. Особливості виховання доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку

Майбутнє суспільства багато в чому залежить від того, з якими моральними ідеалами увійдуть в своє доросле життя ті, кого відносять до його найменших громадян.

Моральні норми засвоюються у дошкільному дитинстві. Вимоги суспільства до виховання ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку представлені в державних документах, у Базовому компоненті дошкільної освіти та чинних освітніх програмах. Сьогодні освітяни в усьому світі зорієнтовані на те, щоб виростити компетентну особистість. Тому основним завданням дошкільної освіти є озброєння дитини не скільки системою галузевих знань, скільки наукою життя [41, с. 33].

Психологічні дослідження показали, що у віці 6-7 років створюються найбільш сприятливі умови для розвитку доброзичливих відносин. На основі вивчення психолого-педагогічної літератури визначені наступні психологічні особливості дітей старшого дошкільного віку, які необхідно враховувати при формуванні відносин з оточуючими.

В старшому дошкільному віці значно активніше і наполегливіше, ніж на попередніх вікових періодах, виявляється потреба в спілкуванні з однолітками. Це створює природну передумову, полегшує завдання формування гуманності в спілкуванні дітей. В даному віці відбувається активне освоєння норм моральності.

Психологи Л. Божович, Л. Виготський, Д. Ельконін та ін. визначають старший вік як період засвоєння найважливіших «моральних інстанцій», проявів наполегливого інтересу дітей до норм і правил, що регулюють поведінку в колективі [7].

В старшому дошкільному віці починає активно проявлятися інтерес до внутрішнього світу іншої людини, до її почуттів, переживань, розвивається емпатія, без чого виховання гуманного ставлення до людей неможливо.

У 5-7 років дитина розуміє істотний сенс моральної норми, усвідомлює її об'єктивну необхідність для регулювання взаємовідносин між людьми. Засвоєння моральних норм розглядається психологією і педагогікою як важлива вимога суспільства до розвитку особистості.

Т. Бабаєва критикує «початкову асоціальність дитини», думку про те, що дитина молодше семи років практично не здатна до децентрації, тобто не в змозі встати на точку зору іншої людини, уявити собі, як бачать інші те, що бачить і спостерігає вона сама. Науковець відзначає, що в дошкільному віці починають утворюються елементарні уявлення про моральність [5].

Численні наукові дані свідчать про те, що між знанням нормативних вимог, наявністю правильних уявлень про правила поведінки і дієвим проявом дитячих взаємин, існує складний зв'язок, в якому суттєве місце належить мотивам, що спонукає дітей до гуманних і, отже, доброзичливих відносин. Дошкільний вік характеризують новоутворення у вигляді усвідомлюваних мотивів, первинних етичних інстанцій, емоційної чуйності, пластичності психіки, що виявляється благодатним фоном для виховання доброзичливих відносин.

У процесі виховання дітей старшого дошкільного віку продовжують формувати моральні почуття і моральні уявлення. Велика увага при цьому приділяється розвитку і збагаченню почуттів дітей, формуванню здатності управляти ними. В цьому віці виховуються моральні почуття, що визначають ставлення дітей до оточуючих людей, до праці, до природи, до важливих суспільних подій.

На думку Л. Виготського в період старшого дошкільного віку йде активне освоєння не тільки картини світу, але і складання власної картинки «Я», образу себе, «Я-концепції», що проявляється в подальшій поведінці дитини, позначається на особистісному зростанні. В якості прикладу він спирався на дослідження таких авторів, як Р.Берні, К.Блага,

М. Шебек, які стверджують, що в поведінці дитини немає нічого, щоб не було б пов'язано з його «Я-концепцією» [9].

На думку цих дослідників, індивідуальність виступає як найвища точка розвитку особистості та проявляється в її суб'єктних можливостях.

У старшому дошкільному віці закладаються основи особистісного розвитку: формується стійка структура мотивів та зароджуються нові соціальні потреби. Дошкільники виступають як суб'єкти діяльності, у них розвиваються усі сторони особистості: інтелектуальна, моральна, емоційна, вольова, дієво-практична.

У свою чергу, розглядаючи поняття «моральні норми», аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що в старшому дошкільному віці діти здатні дотримуватися їх, що особливо важливо для формування моральної свідомості. На думку С.Якобсона, в старшому дошкільному віці виникають психологічні передумови для формування різних етичних уявлень [42].

У процесі засвоєння моральних норм формуються такі особистісні характеристики, як моральна вихованість, яка матеріалізується в суспільно цінні властивості і якості особистості, проявляється у відносинах, діяльності, спілкуванні. Про моральну вихованість дитини свідчить глибина морального почуття, здатність до емоційного переживання.

Формування доброзичливої поведінки у старших дошкільників здійснюється на основі дотримання принципів діяльнісного підходу: принципу суб'єктивності виховання, звернення до попереднього розвитку; принципу врахування провідних видів діяльності; принципу врахування сенситивних періодів розвитку; принципу обов'язкової рефлексивності діяльності; принципу переходу від спільної пізнавальної

діяльності до самостійної діяльності дитини (зона найближчого розвитку) [9].

Специфіка дитячої комунікації зумовлюється віковими особливостями оволодіння вербальними і невербальними засобами спілкування, своєрідністю внутрішнього світу дошкільника. Комунікативно-мовленнєва діяльність дає змогу дитині виражати та пізнавати себе та оточуючий світ, взаємодіяти із дорослими та іншими дітьми, здобуває необхідну інформацію, допомогу, увагу, співчуття.

У спільній діяльності із дорослими та іншими дітьми малюк опановує культуру мовлення, навчається слухати та чути співрозмовника, тактовно реагувати на конфліктні ситуації, доречно вживати ввічливі слова, слова підтримки, позитивні звернення, тобто набуває навичок доброзичливої поведінки [22, с. 7].

Таким чином, психологічні особливості доброзичливих відносин в старшому дошкільному віці обумовлені специфічними рисами дітей цього віку: активізацією потреби в спілкуванні з однолітками, розвитком усвідомленої поведінки, появою первинних етичних інстанцій, виникненням інтересу до внутрішнього світу іншої людини, її почуттів та переживань.

1.3. Педагогічні прийоми формування доброзичливих відносин у дітей старшого дошкільного віку

Виховний вплив повинен враховувати індивідуальні потреби різних дітей. Це вимагає різноманітних підходів. Діти по-різному сприймають, обробляють, відтворюють інформацію. Одні глибоко відчують, інші більше осмислюють. Чутливі отримують нові емоції через органи чуття, а ті, хто осмислюють, більше керуються логічним шляхом. Одні спочатку вивчають ситуацію, а потім самі намагаються

з'ясувати суть проблеми, а інші відразу, не роздумуючи, реагують на неї. Кожен спосіб сприйняття інформації має свої переваги та недоліки. Тому виховний вплив повинен враховувати використання різних методів та прийомів.

Розмежування понять «метод» та «прийом» дуже мобільні та мінливі. Кожен метод складається з певних елементів, частин, прийомів. Методи та методичні прийоми можуть мінятися місцями, замінюватися один одного в конкретних педагогічних ситуаціях [24, с. 146].

Під методом виховання в педагогіці розуміють способи взаємопов'язаної діяльності вихователів і вихованців, спрямованої на формування в останніх поглядів, переконань, навичок і звичок поведінки.

Прийом виховання – це своєрідна частина, деталь методу виховання, необхідна для більш ефективного застосування методу в умовах конкретної ситуації [40, с. 76].

Методи і прийоми формування доброзичливого ставлення старших дошкільників можна віднести до методів і прийомів морального виховання. У науці існують різні підходи до їх класифікації. Виходячи з логіки цілісності педагогічного процесу, а також логіки його організації при вирішенні завдань формування відносин.

Б. Лихачов виділяє три групи методів: методи організації та самоорганізації дитячого виховного колективу (колективна перспектива, колективна гра, змагання, єдині вимоги); методи довірчої взаємодії (метод поваги, педагогічні вимоги, переконання, обговорення, конфліктні ситуації); методи впливу (роз'яснення, зняття напруги, звернення до свідомості, до почуттів, до волі, до вчинку, актуалізація мрії). Вчений називає й окремі прийоми, за допомогою яких можна реалізувати дані методи [23].

Так, говорячи про метод переконання, який використовується в старшому дошкільному віці для формування моральних уявлень, що визначає ставлення дитини до оточуючих, він перераховує деякі його прийоми. Це можуть бути: обговорення різних життєвих ситуацій та питань, розуміння, довіра, спонукання, співчуття, застереження тощо [15].

В. Нечаєва виділяє дві групи методів формування відносин дітей дошкільного віку: методи організації практичного досвіду громадської поведінки і методи формування моральних уявлень, суджень і оцінок [26].

Кожен конкретний метод формування доброзичливого ставлення реалізується за допомогою різних прийомів:

- метод привчання – прийоми спонукання до вчинку, створення педагогічних ситуацій, нагадування;
- метод прикладу (дорослого або однолітка) – прийоми організації спостереження за діяльністю людей, показу дій;
- метод організації спільної діяльності – прийоми організації трудової діяльності, ігрової, продуктивної тощо;
- словесно-наочні методи – прийоми бесіди за змістом літературного твору або картини, читання книг, прийом ігрових вправ та ін.

Головним результатом методу привчання до форм суспільної поведінки є розвиток навичок та вмінь. Щодня повторюючись, вміння і навички стають звичними способами поведінки. Для привчання дітей до прояву доброзичливого ставлення можуть застосовуватися в комплексі прийоми: вказівка, що робити; визначення результату – що і навіщо треба робити; показ і пояснення способу поведінки.

Привчання передбачає використання вправ. Вправи в доброзичливій поведінці включаються в життєві ситуації, при цьому

ситуації, як різноманітні прийоми, повинні видозмінюватися, щоб формувалися звички поведінки в мінливих умовах.

Спеціально організованою ситуацією для багаторазових вправ в прояві доброзичливого ставлення може бути доручення. Також широко використовуються ігрові вправи. Для засвоєння знань про правила прояву дружелюбності і багаторазове упражняння в ній, важливий будь-який вид діяльності дітей – гра, спілкування, навчання, праця. Але формування доброзичливого ставлення можливо лише за умови цілеспрямованого керівництва діяльністю з боку дорослого.

У дошкільній педагогіці останніх років особливе місце відводиться групі методів соціально-емоційного виховання – розвитку емоційної сфери, соціальних почуттів, емоційної чуйності [12, с. 156].

Переконання використовується як метод впливу на свідомість, почуття і волю для розвитку дружелюбності як риси характеру і усунення недружелюбності.

У старшому дошкільному віці можна застосовувати роз'яснення, коли вихователь не тільки повідомляє дітям про способи прояву доброзичливого ставлення, але і роз'яснює їх значення для самої дитини і оточуючих людей.

При роз'ясненні використовується вказівка: вихователь розповідає, що потрібно робити і як вчиняти. При обговоренні негативних вчинків дітей, при схваленні позитивних дій також застосовується роз'яснення.

Роз'яснення може супроводжуватися показом зразка дій та відносин, якими діти повинні оволодіти. Роз'яснення, вказівка, показ формують усвідомлення своєї поведінки у дітей, переконаність в тому, що вчиняти слід саме так.

У старшому дошкільному віці ефективним є використання навіювання, тому що діти цього віку легко піддаються навіюванню.

Шляхом навіювання в дітей вселяють впевненість, що вони можуть бути добрими, співчутливими, доброзичливими. Шляхом навіювання дітей можна застерегти від недружніх вчинків, агресії, егоїзму. Навіювання застосовується з урахуванням індивідуальних особливостей дітей.

Методами стимулювання доброзичливої поведінки є приклад, заохочення, покарання.

Приклади володіють великою силою емоційного впливу на дітей, полегшують засвоєння доброзичливих форм поведінки. Вплив на дошкільників може здійснити особистий приклад вихователя, оточуючих людей, приклади з життя відомих людей, героїв мультиплікаційних фільмів, літературних творів, фільмів, вистав.

Діти старшого дошкільного віку копіюють поведінку дорослих та однолітків, які користуються у них авторитетом, вони люблять та поважають уважних, дбайливих, привітних, доброзичливих людей, намагаються їх наслідувати.

У складному процесі формування доброзичливих відносин можна застосовувати заохочення і покарання як засоби впливу на поведінку старших дошкільників. Використання заохочень і покарань вимагає уважного аналізу конкретної ситуації та індивідуального підходу.

Ці методи передбачають усвідомлення дитиною своїх вчинків і відносини, вони допомагають їй обрати правильну поведінку.

О. Вакуленко пропонує формувати гуманні відносини до однолітків у старших дошкільників за допомогою ігрового тренінгу – варіанту соціально-психологічного тренінгу, в якому переважають ігрові методи і прийоми. У ньому використовуються ігри різного виду: дидактичні, сюжетно-рольові, ігри-драматизації, ігрові вправи або синтез усіх видів ігор [8].

Програма виховання Е. Іллінської, складена з метою формування поважних, доброзичливих, тактовних відносин дітей старшого

дошкільного віку, включає різноманітні ігрові прийоми: театралізовані ігри за мотивами казок, сюжетно-рольові ігри, твір казок і історій самими дітьми; інсценування казок; моделювання ситуацій у відповідності з різними емоціями; імітаційні ділові гри для відпрацювання міжособистісної взаємодії в звичайних ситуаціях [15].

Ситуаційну модель формування емпатії – доброзичливого, позитивного ставлення до однолітків та інших людей – представляє О.Овчаренко [27, с.12].

В неї входять ситуації, спрямовані на констатацію і розпізнавання емоційних станів і переживань; ситуації, орієнтовані на пізнання дитиною власного внутрішнього світу і почуттів іншого. Автор використовує такі прийоми, як виділення емоції (з картинки, піктограми, фотографії), «конструювання» емоцій, розпізнавання інтонацій і інтонованої мови, навчання пантоміміці, гру-бесіду з персонажами, вирішення моральних ситуацій [27].

Практично всі дослідники використовують для формування гуманних та доброзичливих відносин ігрові прийоми.

Загальновизнаним є факт закріплення статусу провідної діяльності дітей дошкільного віку за грою (Л. Венгер, Л. Виготський, Л. Леонт'єв, В. Мухіна, Л. Обухова, Д. Ельконін).

Це передбачає зміну моделі освітнього процесу з авторитарно-дисциплінарної на особистісно орієнтовану, визначальною рисою якої є взаєморозуміння, взаємодія, творча співпраця [16, с. 4].

Таким чином, вчені, науковці-методисти доводять ефективність застосування різноманітних методів і прийомів формування доброзичливості у старших дошкільників. Серед них привчання, переконання, роз'яснення, навіювання, власний приклад, етичні бесіди, заохочення і покарання.

Дослідники одностайні в думці, що формувати доброзичливі відносини дошкільнят слід в спільному житті та під час різних видів діяльності: театралізованої, проектної, ігрової, образотворчої, трудової тощо.

Особливу роль у формуванні доброзичливості відводять ігровим прийомам, оскільки провідною діяльністю дітей старшого дошкільного віку залишається гра.

РОЗДІЛ 2.

Методичні аспекти формування доброзичливості дітей старшого дошкільного віку

2.1. Визначення рівня сформованості доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку

У межах дослідження було проведено педагогічну діагностику сформованості доброзичливості у старших дошкільників (10 осіб). Обстеження проходило у Червонополянському закладі дошкільної освіти «Сонечко», Чаплинського району Херсонської області.

Для цього були використані наступні діагностичні методики: методика «Картинки», запропонована Є. Смирновою та Е. Калягіною; методика «Незакінчені ситуації», автори А.Щетиніна, Л. Кірс; методика «Діагностика здатності до партнерського діалогу» А. Щетиніної Методика «Аналіз ситуації на картинках»

За методикою «Прокоментуй ситуації на картинці», яка призначалася для дослідження доброзичливих відносин, дітям пропонувалося знайти вихід із зрозумілої їм проблемної ситуації.

Показувалися 4 картинки з сценками з повсякденного життя дітей у дитячому садку, що зображують такі ситуації: «Група дітей не приймає свого однолітка в гру», «Дівчинка зламала ляльку іншої дівчинки», «Хлопчик взяв без дозволу чужу іграшку», «Хлопчик руйнує будівлю з кубиків, створену іншими дітьми».

Картинки відтворюють ситуацію взаємодії дітей, на кожній з них є той, хто відчуває образу та смуток. Дитина повинна зрозуміти зображений на картині конфлікт між дітьми і розповісти, що б вона стала робити на місці цього скривдженого персонажа.

Таким чином, дитина повинна теоретично вирішити певну проблему, пов'язану з відносинами людей, виявивши свої знання про способи поведінки у такій ситуації.

Відповіді дітей оцінювалися наступним чином:

Низький рівень (0 балів) – більшість відповідей дітей носять агресивний характер (я вдарю, покличу поліцію, штовхну) або характер дистанціювання від конфліктної ситуації (відвернуся, втечу, поскаржуся вихователю).

Середній рівень (1 бал) – в більшості відповідей дитина пропонує вербальне або нейтральне рішення (скажу, що так не можна робити, попрошу вибачитися).

Високий рівень (2 бали) – в більшості відповідей дитина пропонує продуктивне рішення (почекаю, поки інші дограють; полагоджу ляльку; запропоную дівчинці свою іграшку).

Дослідження рівня сформованості доброзичливих відносин дітей проводилося за ідеями авторської методики «Незакінчені історії» (А.Щетиніна, Л. Кірс).

Методика «Твій варіант вирішення конфліктної ситуації»

Дослідження проходить наступним чином. Дорослий просить дитину закінчити кілька історій:

1. «Маша та Юля прибирали іграшки. Маша швидко склала кубики в коробку. Вихователька сказала: «Маша, ти зробила свою частину роботи. Якщо хочеш, допоможи Юлі закінчити прибирання». Що відповіла Маша? Чому?»

2. «Артем приніс в дитячий садок свою нову машину – самоскид. Всім дітям хотілося погратися цією іграшкою. Раптом до Артема підійшов Сергій, вихопив машину і почав з нею гратися без дозволу. Як на це відреагував Артем? Як ти поясниш такі дії хлопчика?»

3. «Катя і Яна грали у квача. Катя втікала, а Яна наздоганяла.

Раптом Катя впала, злякалася та гірко заплакала. Як на це відреагувала Яна? Як ти поясниш дії дівчаток?»

4. Миколка грав в «конячки». Він бігав і кричав: «Гоп! Но-ооо!». В іншій кімнаті мама вклала спати його маленьку сестричку Іринку. Дівчинка ніяк не могла заснути і плакала. Тоді мама підійшла до Миколки та сказала: «Тихіше, будь ласка. Іринка ніяк не може заснути». Як на це відреагував хлопчик? Як ти прокоментуєш його дії?»

5. «Оля та Юрко малювали. До них підійшов вихователь і сказав: «Молодець, Олю. Твій малюнок вийшов дуже вдало». Юрко теж подивився на Олин малюнок і сказав ...Що сказав Юрко? Чому?»

6. «Вадик грався біля будинку. Раптом він побачив маленьке кошеня, яке тремтіло від холоду і жалібно нявчало. Що зробив хлопчик? Як треба вчиняти у таких ситуаціях?»

При аналізі відповідей педагог звертає увагу на те, як дитина відноситься до однолітків, як надає їм допомогу, чи охоче це робити, чи помічає емоційний стан іншого, чи проявляє почуття провини по відношенню до іншого, в чому воно виражається; чи демонструє турботу, як реагує на успіх і невдачі інших.

Кількісна оцінка відповідей дітей:

Низький рівень (0 балів) – в більшості відповідей дитина демонструє агресію, заздрість, нетерпимість, егоїзм.

Середній рівень (1 бал) – в більшості відповідей дитина виявляє байдужість, небажання брати на себе відповідальність, формальне ставлення до інших.

Високий рівень (2 бали) – в більшості відповідей дитина демонструє дружелюбність до інших, здатність відчувати стан іншого, радість за успіхи іншого, переживання за його невдачі, співчуття.

Використання методики «Діагностика здатності до партнерського діалогу» (А. Щетиніна).

Педагоги спостерігають протягом 2-3 тижнів за особливостями прояву дітьми показників до партнерської взаємодії в спонтанних або спеціально змодельованих ситуаціях. Потім проводиться аналіз даних спостережень, На підставі цього можна встановити рівень розвитку у дитини здатності до партнерського діалогу.

Високий рівень – дитина спокійно, терпляче слухає партнера, легко з ним домовляється і адекватно емоційно прилаштовується.

Середній рівень – може характеризуватися низкою варіантів:

а) дитина вміє слухати і домовлятися, але не виявляє здатності емоційно прилаштовуватися до партнера;

в) іноді (в деяких ситуаціях) проявляє недостатньо терпіння при слуханні партнера, не цілком адекватно розуміє його експресію і ускладнюється домовитися з ним.

Низький рівень – тільки іноді проявляється одна із зазначених властивостей.

Нульовий рівень – не проявляється жодного з компонентів здатності до партнерського діалогу.

Діти з низьким рівнем сформованості доброзичливих відносин за методикою «Прокоментуй ситуації на картинці» (35%) мають недостатні знання про те, які дії необхідно здійснити в тому чи іншому випадку, не вміють визначити стан іншої людини і запропонувати адекватні способи вирішення ситуації. Ці діти пропонують виходи з ситуації, проте часто вони агресивні: «Я голосно закричу!», «Дам здачі!». Де-які з цих дітей взагалі не могли зрозуміти ситуацію, зображену на картинці .

Часто діти не могли дати відповіді, як вийти із конфліктної ситуації («Я не знаю, що робити», «Не розумію, як допомогти...»). 65% дітей групи перебувають на середньому рівні сформованості доброзичливих відносин. Ці діти в основному пропонують вирішення проблеми на вербальному рівні: «Я їм скажу, що вони погано

поводяться», «Я поясню цьому хлопчику, що не можна заважати». Часто у відповідях звучало бажання уникнути конфліктної ситуації («Я розповім виховательці», «Зараз прийде вихователька і розбереться», «Моя мама заступиться за мене»). У групі не було дітей з високим рівнем сформованості доброзичливих відносин за когнітивним критерієм.

Аналіз поведінки дітей за методикою «Твій варіант вирішення конфліктної ситуації» засвідчив, що 10% дітей продемонстрували високий рівень. Вони проявляють дружелюбність, вміють радіти успіхам інших, співчувати, жаліти. 65% дітей мають середній рівень сформованості доброзичливих відносин. Вони виявляють індиферентне, байдуже ставлення до однолітків, дають правильну відповідь, але при цьому не можуть її пояснити. 25% дітей знаходяться на низькому рівні сформованості доброзичливості. Такі діти в більшості випадків виявляють негативні почуття: заздрість, егоїзм, нетерпимість.

Дошкільнята, які мають середній рівень сформованості доброзичливості (55%) періодично спостерігають та втручаються в дії однолітка, іноді негативно оцінюючі ці дії (насміхаються, підколюють), деякі діти дають демонстративні оцінки, порівнюючи іншого з собою. Де-хто підтримує негативні та позитивні зауваження вихователя на адресу інших дітей. Є діти, які пропонують допомогу іншому, але тільки після того, як самі впораються із завданням.

Такі діти проявляють мінімально необхідні навички доброзичливої взаємодії в групі, не виявляють достатньої активності у ігровій взаємодії, покладаючись на більш активного товариша. Найчастіше вони намагаються уникати конфліктів, якщо поруч знаходиться педагог. Залишаючись без нагляду дорослих, іноді вступають в конфлікти із іншими дітьми. Можуть проявляти самостійність в діяльності, але обговорювати та планувати спільні дії не вміють.

45% дошкільників мають низький рівень сформованості доброзичливості. Вони виявляють незначний інтерес до дій інших дітей, оцінюють дії інших переважно негативно. Такі діти підтримують осуд дорослого на адресу товаришів або не звертають уваги на зауваження. Частина з цих дітей були зосереджені тільки на виконанні свого завдання, майже не звертаючи уваги на те, що в конвертах інших дітей є потрібні їм предмети. Інші діти різко або неввічливо брали потрібні малюнки у інших або просто «випрошували» необхідну їх деталь одягу, не вміючи організувати взаємодію.

35% старших дошкільників виявили низький рівень знань і уявлень про поведінку і почуття інших людей, а також недостатні уявлення про способи організації доброзичливих відносин з оточуючими, про норми та правила спілкування.

25% дітей не виявляють потреби у взаємодії з однолітками, не виявляють дружелюбності, чуйності і терпимості. 45% дітей не вміють будувати відносини з оточуючими на основі дружелюбності, доброзичливості, чуйності, терпіння.

Отже, проведена діагностика дозволила встановити недостатній рівень сформованості доброзичливості у старших дошкільників. Це свідчить про те, що в даній групі дошкільники емоційно готові до доброзичливих відносин, однак у них немає достатніх знань про способи їх прояву і достатнього практичного досвіду доброзичливих відносин. Таким чином, можна зробити висновок про необхідність виховання доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку.

2.2. Педагогічні умови формування доброзичливості дітей старшого дошкільного віку

Ефективне вирішення наукової проблеми передбачає злагоджених зусиль педагогів та батьків задля забезпечення наступних організаційно-

педагогічних умов: створення та постійне підтримання в ЗДО та сім'ї сприятливого доброзичливого клімату; побудова освітнього процесу на основі переконання, заохочення особистості до подальших позитивних зусиль; формування навичок доброзичливих взаємин через засвоєння моральних, естетичних, традицій духовної культури народу; виховання у дитини потреби в доброзичливих взаєминах.

Реалізація педагогічних умов і основних завдань відбувалася за трьома напрямками: робота з дошкільниками, робота з педагогічним колективом, робота з батьками.

Освітня діяльність з дошкільниками здійснюється шляхом опосередкованого та прямого впливу на вихованців. Передбачається врахування вікових особливостей дітей та створення атмосфери доброзичливості та взаєморозуміння.

Для того, щоб дитина опанувала моральні норми та стала на шлях формування емоційно-ціннісного ставлення до оточуючого світу, саме у дошкільному віці їй необхідно забезпечити атмосферу чуйності та доброзичливості. Духовність передається від дорослого до дитини, а містком є спілкування, взаємодія, у ході якої визначаються цінність партнерів. Виникають суб'єкт-суб'єктні взаємини [22, с. 8].

Індивідуальна та колективна діяльність реалізується через організацію спільних зусиль до співпереживання; підбір творів з морально-етичним або повчальним сюжетом; організацію спільних заходів за участі дітей, їх батьків, вихователів через проведення виставок спільних малюнків, аплікацій, виробів з природного матеріалу, театральних вистав, заходів спортивного та естетичного спрямування.

Виховні впливи повинні реалізуватися через розширення знань про моральні взаємини персонажів літературних творів, героїв мультфільмів, фільмів, ігор-драматизацій та людей в реальному житті. При цьому суттєво здійснюється розвиток емоційно-чуттєвої сфери,

адже усі заходи передбачають позитивні переживання, світлу емоційну налаштованість на інших людей, доброзичливу взаємодію з ними.

Ефективність виховання у дітей старшого дошкільного віку доброзичливості залежить від оточуючого предметно-просторового середовища.

Одна із організаційних умов формування доброзичливості у вихованців реалізуватиметься за рахунок цілеспрямованої систематичної роботи з педагогічним колективом.

На думку Т. Піроженко, сучасний педагог повинен вміти любити, тобто приймати світ і людину такими, якими вони є. Він має вміти трансформувати негативні проблеми, настрої, прагнення дітей у позитивний рух [31, с. 11].

Зміст семінарів-практикумів та індивідуальних бесід з педагогами стосувався професійних якостей, якими передбачено врахування особливостей доброзичливих взаємин дошкільників, тактовного педагогічного впливу з метою їх корекції, добору ефективних методів, прийомів. Робота з педагогічним колективом має пріоритетність у особистісно орієнтованому вихованні.

Зважаючи на важливість роботи з батьками у аспекті виховання доброзичливості, слід звернути увагу на розкриття значення контакту старшого дошкільника з творами мистецтва. Методика роботи з батьками передбачає педагогічну просвіту та її реалізацію у різних формах: зустрічі з педагогами, психологами, фахівцями з естетики; індивідуальні консультування, обговорення нагальних виховних тем.

Як приклад інформативного заходу із батьками можна запропонувати презентацію книг, які б стали у нагоді для виховання моральних якостей дитини. Наприклад, заслуговує на увагу книга «Абетка чеснот української дитини», автор – Л.В. Калуська. Це видання допоможе батькам виховувати любов, милосердя, доброту та інші

загальнолюдські та християнські моральні якості. У книзі зазначається, що дії дорослих повинні спрямовуватися «на відкриття зірок доброти, злагоди, милосердя та інших чеснот у маленькій дитині. І чим більше тих зірок запалає на небозводі спочатку дитячої, а потім дорослої людської спільноти, тим добрішим, привабливішим буде цей світ» [1].

Тематикою батьківських зборів враховується організація діалогу та театралізована діяльність, у ході яких ілюструються ситуації взаємодії в індивідуальній та груповій художній діяльності дошкільників в умовах ЗДО. Учасники колективних переглядів відео-фільмів з життя дитячого закладу впізнавали своїх дітей та аналізували їх дії.

Згідно з педагогічними умовами формування доброзичливості дітей старшого дошкільного віку передбачалася: організація різних видів спільної діяльності, спрямованої на оволодіння і міцне засвоєння моральних норм і соціальних мотивів взаємин; організація спілкування між дошкільниками в різних ситуаціях життя в дитячому садку, що дозволяє дітям знаходити адекватні способи вираження доброзичливого ставлення до однолітків.

Для того, щоб дитина успішно соціалізувалася, щоб знала норми та правила, прийняті в суспільстві, щоб ці норми стали критеріями емоційного оцінювання своїх і чужих вчинків, недостатньо лише пояснень і вказівок дорослих. Ці пояснення мають підкріплюватися особистим досвідом самої дитини. Причому вирішальна роль належить залученню дитини до спільної діяльності з іншими дітьми та дорослими, виявляючи такі риси, як увага до проблем інших, чемність та доброзичливість [6, с. 32].

Важливою умовою цього процесу є позитивна соціалізація. Вона передбачає врахування індивідуальних інтересів та потреб кожної дитини під час взаємодії. У цьому допоможе створення «теки досягнень дитини». З моменту приходу дитини до закладу дошкільної освіти та до

її випуску педагоги збирають найбільш вдалі практичні роботи вихованця, відмічають та фіксують його успіхи. Усі ці матеріали й становлять зміст «теки досягнень дитини».

Для того, щоб дитина з перших днів відчувала себе комфортно у ЗДО, а взаємодія мала формат доброзичливості, проводиться відповідна робота: створюється сприятливе для емоційного розвитку середовище; забезпечується емоційна підтримка кожної дитини; навчають створювати атмосферу доброзичливості та поваги.

Найбільший педагогічний ефект досягається за умови виконання таких дій: моделювання поведінки у різних ситуаціях; логічне та адекватне реагування на поведінку дитини; проведення занять, що потребують співпраці; формування умінь доброзичливої поведінки; заохочення позитивної поведінки; урахування індивідуальних можливостей та вікових особливостей дітей [6, с. 36].

Вербальні методи включають читання художніх творів та аналіз вчинків персонажів, бесіди про норми та правила взаємовідносин в процесі продуктивної та ігрової діяльності, складання дітьми оповідань з моральним змістом. Істотним в цій роботі є донесення до свідомості дитини соціального сенсу дій і вчинків, що здійснюються відповідно до моральних правил.

Умови роботи та суспільна значущість результатів діяльності стимулюють дітей до побудови взаємин позитивного характеру. Спочатку діти виконують завдання поруч, але не разом. Потім поступово відбувається зміна у відносинах дітей, вони прагнуть добре виконувати завдання, виправляти помилки один одного, контролювати загальний результат, намагаються тактовно робити зауваження, доброзичливо давати поради.

Велику увагу слід приділяти розвитку емоційно-позитивної спрямованості спілкування дошкільників з однолітками як спонукальний

мотив доброзичливої взаємодії з ними. Одночасно здійснюється формування відповідних уявлень і способів прояву доброзичливості по відношенню до однолітків, забезпечується накопичення практичного досвіду даних відносин.

Також передбачається «демонстрація» педагогом доброзичливих проявів до дітей, стимулювання та заохочення даних відносин у них.

Важливим є також залучення дітей до діяльності, збагаченої емоційно-моральним змістом, що сприяє накопиченню дошкільниками початкового досвіду доброзичливих відносин.

За таких умов забезпечується єдність в освоєнні старшими дошкільниками уявлень і вмінь доброзичливих відносин з однолітками і накопичення досвіду даних відносин.

2.3. Методичні рекомендації щодо формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку

Необхідність розробки комплексу заходів, спрямованих на формування доброзичливості у старших дошкільників обумовлена результатами діагностики. Завданнями цілеспрямованої систематичної роботи щодо виховання доброзичливості у старших дошкільників визначено формування вміння розпізнавати і правильно називати емоційний стан людей, пояснювати причини їх переживань; розвивати адекватне ставлення, повагу до людей та їх вчинків; розвивати практичні навички безконфліктної взаємодії і доброзичливого, шанобливого спілкування з однолітками і дорослими, навички внутрішнього контролю власної поведінки.

З метою позитивного налаштування дітей на новий день можна започаткувати щоденну ранкову діяльність, яка називається «Ранкове коло», або «Коло доброти», або «Коло дружби». Цей досвід

використовується у дитячих садках Німеччини. У цій процедурі можна поєднати ранкову гімнастику, дитячі ігри, спілкування.

Зранку діти збираються навколо того, хто повинен проводити ритуал. Є кілька варіантів ігор. Наприклад, в руках у ведучого дзвіночок, яким подається сигнал. Дитина, яка розпочинає гру, промовляє: «Мій друг поруч, його звати... (називає ім'я того, хто сидить поруч), дзвонить у дзвіночок та передає його іншому. Варіант гри «Впізнай за голосом». Ведучий стоїть у центрі кола із заплющеними очима, діти взявшись за руки, рухаються та промовляють: «Один, два, три, чотири, п'ять! Будеш друга впізнавать!». Коли коло зупиняється, дитина, яка стоїть навпроти ведучого, промовляє ім'я ведучого (того, що у центрі кола). Ведучий повинен вгадати, хто до нього звертається. Якщо вгадує, стає на місце ведучого.

Ранковий ритуал можна назвати «Вітаємо новий щасливий день!» Діти стають у коло, промовляють текст, виконують рухи (плескають у долоні, беруться за руки, обіймаються, посміхаються один одному тощо)

Добрий день, добрий день!

Друзів я вітаю.

В цей чудовий світлий день

Щиро побажаю,

Щоб були ми всі здорові,

Не сварилися ніколи,

Щоби наша вся сім'я

Була дружною щодня.

Якщо бачиш – хтось сумний,

Підбадьори, та мерщій!

В гру пограйте, заспівайте

Або в танці закружляйте!

Можна просто обійняти,

Бо ми – дружніі малята!

Такий щоденний ранковий ритуал налаштовує дітей на почуття доброти, позитиву, доброзичливості у стосунках. Вихователь виконує роль спостерігача, допомагає малюкам у разі потреби [18, с. 28].

Для розвитку такої важливої якості особистості, як чуйність, рекомендується проведення різних заходів морально-етичного характеру. Під час участі у них діти усвідомлюють думку про те, що кожній людині дуже важливо відчувати тепле, доброзичливе ставлення, а для цього треба й самому бути добрим по відношенню до інших.

Полілог про чуйність. Розмова про те, що означають слова «чуйність», «доброта», «милосердя». Діти висловлюють своє розуміння цих слів, відповідають на питання: Чи кожен може стати милосердним? Які дії характеризують чуйну людину? Що означає бути добрим?

Вправа «Комплімент другові». Діти об'єднуються у пари, уважно роздивляються один одного і знаходять спільні та відмінні риси. Потім вони розповідають щось приємне один про одного, роблять компліменти.

Практичне завдання «Квіточка добрих справ». Після того, як діти переглянули мультфільм за казкою В. Катаєва «Квітка-семиквітка», отримують завдання виготовити разом з батьками таку квітку. На кожній пелюстці треба зобразити добрий, милосердний вчинок. Завдання дається на тиждень. Наприкінці тижня діти повинні принести квітку із малюнками, аплікаціями, фотографіями. Кожен має можливість розповісти про добрі по відношенню до інших справи, які вдалося виконати протягом тижня. Модель квітки діюча, можна постійно поповнювати «пелюстки добрих справ» [32, с.74].

Ігрова вправа «Дружити - не дружити».

Мета вправи: вчити розуміти почуття і ставлення іншого.

Вихователь дає дітям завдання по черзі зобразити сердитого хлопчика, веселу дівчинку, скривджену дівчинку, зляканого хлопчика тощо. Решта дітей обговорюють, чи хочуть мати такого друга та чому.

Гра-модельовання «Промінчики доброти», «Чарівний букет».

Кожна дитина бере участь у створенні моделі Сонечка, Квітки, Букету. Кожна дія дитини передбачає пропозицію або власний варіант побажання, компліменту, ввічливого звернення тощо. Приклад гри-модельовання «Чарівний букет» наведено у Додатку А.

Бесіда за казками В. Сухомлинського.

Полілог «Добре слово». Що таке доброта? Які почуття з'являються, коли до тебе звертаються з добрим словом? Що відчуває той, хто виявив доброту до іншої людини?

Пригадування сюжету казок, аналіз змісту. Тексти казок В.Сухомлинського наведено у Додатку Б.

Гра «Передай настрої».

Мета гри: розширювати уявлення про різні емоційні стани, способи його передачі.

Діти стоять у колі. Вихователь задумує певний настрої, показує комусь із дітей зображення на картинці, наприклад, емоцію (сум, радість, злість, подив, співчуття). Діти черзі показують мімічно настрої, інші повинні впізнати його.

Потім проводиться обговорення, яке почуття або настрої передавали діти, коли воно виникає, як його висловлюють. Потім ведучим стає інший бажаний, вихователь може допомогти згадати настрої.

У комплекс заходів, спрямованих на формування уявлень про доброзичливість та чуйність у старших дошкільників, включений тренінг «Країна розуміння». Тренінг можна проводити в групах дітей з

5-6 чоловік. Він розрахований на 20-25 хвилин. Тренінг особливо підходить дітям, мають проблеми в спілкуванні з однолітками.

Завдання тренінгу:

1. Розширювати та уточнювати уявлення про почуття та переживання свої та інших людей, способи їх вираження.

2. Розвивати почуття та емоції, бажання співпрацювати з іншими людьми, доброзичливе ставлення до них.

3. Вчити способів вираження своїх переживань, розвивати вміння співпрацювати, враховувати інтереси інших людей.

Тренінг включає наступні ігри та вправи.

«Як ти себе відчуваєш?»

Мета: розвиток уважності, вміння відчувати настрій іншого.

«Школа посмішок».

Мета: розвиток умінь передавати свої почуття.

«Рольове програвання ситуацій».

Мета: розвиток практичних навичок взаємодії.

Можуть бути розіграні наступні ситуації.

- Тобі дуже хочеться пограти іграшкою, якою грається інша дитина. Вислови прохання дати погратися саме цією іграшкою.

- Ти образив свого друга. Помирися і попроси пробачення.

- Твій друг попросив у тебе іграшку і повернув її зламаною. Як ти відреагуєш? Що будеш робити?

У рухливих іграх успішність та активність дітей залежить не тільки від рівня фізичного розвитку, але й від соціально-особистісного розвитку.

Діти із середнім рівнем фізичного розвитку, але з високим рівнем соціально-особистісного розвитку відчувають себе впевненіше, сміливіше, не бояться брати на себе роль ведучого і впевнені в тому, що своїми силами зможуть впоратися із завданням, активніше проявляють

свої інтереси, ставлять перед собою більш високі цілі, ніж ті, хто занижує свою самооцінку. Тому при підборі учасників рухливої гри, при формуванні команд педагог повинен розуміти, що результат гри і її педагогічний вплив на соціально-особистісний розвиток дітей залежить від складу її учасників.

Як правило, у цих дітей занижена самооцінка. Педагогу потрібно більше часу, щоб дитина в своїх самовідчуттях перейшла від думки «Я хочу, але боюся» до усвідомленої впевненості «Я можу! У мене все вийде!».

Ігри «Художники», «Білочка з горішками», «Каракатиця», а також «Місточки», найбільш підходять для дітей даної групи, так як їх можна проводити з мінімальною кількістю дітей, вони не містять складних дій і не вимагають особливої спритності. Коли діти почнуть почуватися впевнено в цих іграх, ускладнювати треба не зміст ігор, а включати до складу учасників гри одного або двох сильніших гравців.

Доречним буде також проведення з дітьми бесіди про сприйняття перемоги і поразки.

У рухливих іграх діти вступають в складні взаємини, в яких переплетені моменти взаємної підтримки і змагання. В грі, з одного боку, дитина хоче «бути як всі», а з іншого - «краще, ніж всі». Прагнення «бути як всі» певною мірою стимулює розвиток дитини і підтягує його до загального середнього рівня. Потреба у визнанні «бути краще, ніж всі» проявляється в бажанні дитини перемогти.

Виходячи з того, що діти будуть прагнути перемогти, а, зіткнувшись з труднощами та невдачами, вони відчують негативні емоції розчарування і страху, доцільно провести з ними кілька бесід на тему «Сьогодні - переможений, завтра - переможець». У процесі бесіди необхідно підвести дітей до висновку, що «неможливо перемогти, не ризикуючи програти!». Можна розповісти дітям про деяких спортсменів

та відомих людей, які не відразу прославилися, а на початку вони зазнавали поразки.

Рухливі ігри можна сприймати як повсякденну дитячу розвагу, що задовольняє потребу дитячого організму в рухах, спільній діяльності та радісних емоціях, а можна розглядати їх як педагогічний засіб не тільки фізичного, а й соціального розвитку дітей дошкільного віку. Справа полягає в знанні методичних і психолого-педагогічних аспектів керівництва рухливими іграми дітей і зацікавленості вихователя в розвитку у дітей соціально значущих якостей – впевненості, самоконтролю та адекватної самооцінки, вміння переживати поразку і домагатися перемоги, залишаючись доброзичливо налаштованим по відношенню до інших дітей.

Ігрова вправ «Ввічливі слова».

Мета: розвиток поваги в спілкуванні, звичка користуватися ввічливими словами.

Гра проводиться з м'ячем у колі. Діти кидають один одному м'яч, називаючи ввічливі слова. Назвати тільки слова вітання (здрасуйте, добрий день, привіт, ми раді вас бачити, раді зустрічі з вами); подяки (спасибі, дякую, будь ласка, будьте люб'язні); вибачення (вибачте, мені дуже шкода); прощання (до побачення, до зустрічі, на добраніч).

ВИСНОВКИ

Питання соціально-морального виховання дітей дошкільного віку завжди бути у полі особливої уваги педагогів, батьків, різних фахівців освіти. Існує нагальна потреба у виробленні нових підходів не лише до завдань навчально-пізнавального характеру, а й до складових особистісно зорієнтованої моделі освітнього процесу.

У контексті гуманного виховання йдеться про такі особистісні риси, як турбота, довіра, доброзичливість.

Усвідомлення дітьми правил моралі впливає на успішну побудову взаємин. Для виявлення істинно гуманного відношення дитина повинна володіти здатністю розуміти думки та почуття інших людей, сприяти безкорисливій поведінці, допомагати. Ділитися «істинними цінностями».

У процесі написання бакалаврської роботи ми дійшли таких висновків:

1. У педагогічній науці не склалося єдиного наукового підходу до визначення поняття «доброзичливість». В рамках нашого дослідження доброзичливість розглядається як особлива особистісна якість, показниками якої є прояв дружелюбності, турботи і уваги, співчуття, чуйності, емпатії. Проведений нами теоретичний аналіз дозволяє розглядати доброзичливість як інтегративну особистісну якість, що визначає прагнення до здійснення життєдіяльності на основі цінності Добра, тобто добрих справ і доброзичливих відносин.

2. Відносини людини – є цілісна система індивідуальних, виборчих, свідомих зв'язків особистості з різними сторонами об'єктивної дійсності. Аналіз досліджень з проблем розвитку доброзичливих, гуманних, толерантних, ненасильницьких відносин дошкільнят дає можливість визначити дружелюбне відношення як відношення, в якому проявляється позитивна установка на партнера,

емпатія (співпереживання, співчуття, сприяння), доброзичливість, увагу до іншого, прагнення до взаємодопомоги і взаємодії без насильства. Психологічні особливості доброзичливого ставлення в старшому дошкільному віці обумовлені специфічними рисами дітей цього віку: активізацією потреби в спілкуванні з однолітками, розвитком довільності поведінки, появою первинних етичних інстанцій, виникненням інтересу до внутрішнього світу іншої людини, його почуттів і переживань. Порівняння себе з однолітком і протиставлення йому до старшого дошкільного віку переростає у внутрішню спільність, що сприяє прояву співпереживання, сприяння іншому.

3. Для формування доброзичливого ставлення у старших дошкільників можливе застосування широкого ряду методів і прийомів. Серед них привчання, переконання, роз'яснення, навіювання, приклад, етичні бесіди, заохочення і покарання і ін. Дослідники одностайні в думці, що формувати доброзичливі відносини дошкільнят слід у спільній життєвій і різних видах діяльності: театралізованої, проектної, ігрової, образотворчої, трудової і т.д. Особливу роль у формуванні доброзичливих відносин відводять ігровим прийомам, оскільки провідною діяльністю дітей старшого дошкільного віку є гра.

4. Проведена діагностика дозволила встановити недостатній рівень сформованості доброзичливості у старших дошкільників.

Засвідчено, що дошкільники емоційно готові до доброзичливих відносин, однак у них немає достатніх знань про способи їх прояву і достатнього практичного досвіду доброзичливих відносин. Існує необхідність виховання доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку.

5. Ефективне вирішення наукової проблеми формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти передбачає злагоджених зусиль педагогів та батьків

задля забезпечення наступних організаційно-педагогічних умов: створення і постійне підтримання в ЗДО та сім'ї сприятливого доброзичливого клімату; побудова освітнього процесу на основі переконання, заохочення особистості до подальших позитивних зусиль; формування звичок, навичок доброзичливих взаємин через засвоєння моральних, естетичних, традицій духовної культури народу; виховання у дитини потреби в доброзичливих взаєминах.

6. Запропоновано методи і прийоми формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку: ігри-моделювання, тренінги з елементами творчої взаємодії, проблемні ситуації, бесіди, полілог, комутативні та мовленнєві вправи, дидактичні вправи, рухливі ігри.

Випускна бакалаврська робота не вичерпує дослідження даної теми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абетка чеснот української дитини. Практико-орієнтований збірник методичних матеріалів / Л.В. Калуська. – Тернопіль : Мандрівець, 2007. – 145 с.
2. Адаменко Л.В. Взаємодія дошкільників та дорослих: комплексна корекційно-розвивальна робота / Лариса Адаменко. – К. : Редакція загально-пед. газет, 2013. – 128 с. (Бібліотека «Шкільного світу»)
3. Амонашвили Ш.А. Размышления о гуманной педагогике / Ш.А. Амонашвили. - М.: Издательский Дом Шалвы Амонашвили. - 1995. - 496 с.
4. Артемова Л.В. Развитие предпосылок толерантности в процессе социально-нравственного воспитания / Л.В. Артемова. - М.: Феникс – 2011. – № 1. - 99 – 105 с.
5. Бабаєва Т.І. Як розвинути взаємини і співпрацю дошкільників у дитячому садку / Т.І. Бабаєва, Л.С. Римашевская. - М. : Дитинство - Прес - СПб., 2012. - 217 с.
6. Балагурова І. Шануй себе сам, і шануватимуть тебе люди / Інна Балагурова // Вихователь-методист дошкільного закладу – 2010. - №6. – С. 32-44.
7. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И. Божович. – М.: Просвещение - 1968. – 464 с.
8. Вакуленко, О. В. Ігровий тренінг як засіб формування гуманних відносин старших дошкільників до однолітків [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / О. В. Вакуленко; Шадр. Держ. пед. ін-т. - Єкатеринбург, 2000. - 24 с.
9. Выготский Л. С. Игра и ее роль в психологическом развитии ребенка. С. 61

10. Гавриш Н. Доброму всюди добре, або як допомогти дітям зростати доброзичливими. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2017. № 8. С. 40–45.

11. Грицюк Л.А. Нові форми здобуття дошкільної освіти / Л.А. Грицюк, М.І. Каратаєва. – Тернопіль : Мандрівець, 2006. – 256 с.

12. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения: учебник для вузов. Стандарт третьего поколения / Под ред. А.Г. Гогоберидзе, О.В. Солнцевой. – СПб, 2013. – 464 с.

13. Ерофеева Т.И. Педагогические условия формирования доброжелательных взаимоотношений у детей старшего дошкольного возраста: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Т.И. Ерофеева НИИ дошк. воспитания АПН СССР—М.: [б.и.], 1986. —16 с.

14. Іллінська, Є. А. Формування толерантності у дітей старшого дошкільного віку засобами соціально-культурної діяльності [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Є. А. Іллінська; СПб. держ. гум. ун-т. - СПб., 2009. - 23 с.

15. Кантор И. М. Понятийно-терминологическая система педагогики [Текст] : логико-методологические проблемы. – М. : Педагогика, 1980. – 158 с.

16. Ковальчук В.І. Інноваційні підходи до організації навчального процесу / Василь Ковальчук. – 2-ге видання, перероблене та доповнене – К. : Шк. Світ, 2011. – 128 с.

17. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) / Олена Кононко : навч. посіб. для вищ. навч. закладів. К. : Освіта, 1998. – 255 с.

18. Копанич М. Ранкове коло – заряд позитиву на весь день / Марія Копанич // Дошкільне виховання – 2018. - №11. – С. 28-29.

19. Ладивір С., Пірожченко Т. Найближчий соціум: розвиває чи руйнує? / Світлана Ладивір, Тамара Пірожченко // Дошкільне виховання. – 2010. - №6. – С. 4-8.

20. Ладивір С.О. Жити і діяти разом з дитиною / Світлана Ладивір // Дошкільне виховання. – 2013. -№10. – С. 6-8.

21. Ладивір С. Поле ціннісних орієнтацій старших дошкільників / С. Ладивір // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2015. - № 8. – С. 11-15.

22. Луценко І. Спілкуємося на рівних. Організація комунікативно-мовленнєвої діяльності дошкільнят за засадах дитиноцентризму / Ірина Луценко // Дошкільне виховання. – 2015. - №1. С.5-10.

23. Лихачев, Б. Т. Педагогика [Текст] : курс лекцій / Б. Т.Лихачев. – М. : Юрайт-М, 2001. – 505 с.

24. Наволокова Н.П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Н.П. Наволокова. – 2-ге вид. – Х.: Вид.група «Основа», 2014. – 176 с. – (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).

25. Немчинова Л.С. Історичний контекст становлення змісту поняття «толерантність» та його вплив на педагогічну думку // Науково-методичний електронний журнал «Концепт». – 2017. – № 4

26. Нечаева В. Г. Нравственное воспитание в детском саду [Текст] : пособие для воспитателей / В. Г. Нечаева, Т. А. Маркова, Р. И. Жуковская. – М. : Просвещение, 1984. – 272 с.

27. Овчаренко Є. Р. Педагогічні умови розвитку емпатії у дітей 5-7 років [Текст] / Є. Р. Овчаренко // Початкова школа плюс до і після. - 2010. - № 3. - С. 12-16.

28. Овчаренко Є. Р. Педагогічні умови розвитку емпатії у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 10.00.01 / Є. Р. Овчаренко; Волгогр. держ. пед. ун-т. - Волгоград, 2003. - 23 с.

29. Поніманська Т. Гуманізація освіти – ознака її якості / Тамара Поніманська // Дошкільне виховання. - 2016. - № 9. - С. 2–5.

30. Поніманська Т.І., Козлюк О.А. Виховання людяності : методичний посібник / Т.І. Поніманська, О.А. Козлюк. – Київ: Міленіум, 2008. – 95 с.

31. Пірожченко Т.О. Особистість дошкільника – перспективи розвитку: навчально-методичний посібник / Т.О. Пірожченко. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 136 с.

32. Розумне виховання сучасних дошкільнят. Методичний посібник / Н. Гавриш, О. Брежнева, І. Кіндрат, О. Рейпольська; за загальною редакцією О. Брежневої. – К. : Видавничий дім «Слово», 2015. – 176 с.

33. Смирнова Е. Игры, направленные на формирование доброжелательного отношения к сверстникам [Текст] / Е.О. Смирнова В. Холмогорова // Дошкольное воспитание, 2003, № 8, с. 73-77.

34. Смирнова Е., Холмогорова В. Дошкольный возраст: формирование доброжелательных отношений. // Дошкольное воспитание, 2003, № 9, с. 68-76.

35. Сокольникова М.Н. Воспитание доброжелательных отношений у старших дошкольников на физкультурных занятиях : автореф. дис.. канд. пед. наук / М.Н. Сокольникова; РГПУ им. А.И. Герцена. -СПб., 1998. - 19 с.

36. Спичак М.Д. Розвиток комунікативних умінь та навичок у дошкільників. Старший вік. – К.: Шк.світ, 2011. – 96 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»). – 89 с.

37. Сухомлинский В. А. Как воспитать у детей доброжелательность // Как воспитать настоящего человека. М. : Педагогика, 1990. – С. 162-169.

38. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т.1 / В.О. Сухомлинський. – К. : «Рад. школа», 1975. – 654 с.

39. Сучасні діти – відображення цінностей дорослого світу : метод.рек. / Т.О. Пірожченко, С.О. Ладивір, К.В. Карасьова та ін.; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології імені Г.С. Костюка. – Київ ; Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 120 с.

40. Фіцула М.М. Педагогіка:навчальний підручник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М.М. Фіцула. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Тернопіль : Навчальна книга. – Богдан, 2010. – 232 с.

41. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі : навч. метод. посібник / Т.О. Пірожченко, Л.І. Соловійова та ін. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2016. – 248 с.

42. Якобсон С. Г. Моральное воспитание в детском саду: пособие для воспитателей детских садов. М.: Воспитание дошкольника - 2003. - С. 67.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Гра-моделювання «Чарівний букет»

Мета: Вчити виявляти увагу до оточуючих, встановлювати доброзичливі відносини, помічати позитивні якості інших і виражати це словами, робити компліменти.

Обладнання: Зелена тканина або картон, вирізані пелюсточки для кожної дитини.

Вихователь (показує на тканину, що лежить на підлозі).

Це зелена галявина. Який у вас настрій, коли ви дивитеся на цю галявину?

Діти. Сумний.

Вихователь. Як ви думаєте, чого на ній не вистачає?

Діти. Квітів.

Вихователь. Чи веселе життя на такий галявинці? Ось так і між людьми: життя без поваги та розуміння буде похмуре та сумне. А хотіли б ви прямо зараз порадувати один одного? Давайте пограємо в гру «Компліменти».

Діти по черзі беруть по одній пелюсточки, промовляють компліменти будь-кому з дітей і викладають її на «галявинці».

Добрі слова повинні бути сказані кожній дитині.

Вихователь. Подивіться діти, які гарні квіти вирости від ваших слів на цій галявині. А зараз який у вас настрій?

Діти. Веселий, щасливий.

Додаток Б.

Літературні твори для використання у роботі з дітьми дошкільного віку

Добре слово (Василь Сухомлинський)

В однієї жінки була маленька донька Оля. Коли дівчинці виповнилося п'ять років, вона тяжко захворіла: простудилась, почала кашляти й танула на очах. До нещасної матері почали приходити родичі: Оліні тітки, дядьки, бабусі, дідусі. Кожен приносив щось смачне й поживне: липовий мед і солодке коров'яче масло, свіжі лісові ягоди й горіхи, перепелині яєчка й бульйон з курячого крильця. Кожен говорив: «Треба добре харчуватися, треба дихати свіжим повітрям і хвороба втече в ліси й на болота».

Оля їла мед у стільниках і солодке коров'яче масло, лісові ягоди й горіхи, перепелині яєчка й бульйон з курячого крильця. Але нічого не допомагало – дівчинка вже ледве вставала з ліжка.

Одного дня біля хворої зібрались усі родичі. Дідусь Опанас сказав: – Чогось їй не вистачає. А чого – і сам не можу зрозуміти.

Раптом відчинились двері і в хату увійшла прабабуся Олі – столітня Надія. Про неї родичі забули, бо багато років сиділа прабабуся Надія в хаті, нікуди не виходила. Але, почувши про хворобу правнучки, вирішила навідати її.

Підійшла до ліжка, сіла на ослінчик, взяла Олину руку в свою, зморшкувату і маленьку, й сказала:

– Немає в мене ні медових стільників, ні солодкого коров'ячого масла, немає ні свіжих лісових ягід, ні горіхів, немає ні перепелиних яєчок, ні курячого крильця. Стара я стала, нічого не бачу. Принесла я тобі, мила моя правнучко, один-єдиний подарунок: сердечне бажання. Єдине бажання залишилось у мене в серці – щоб ти, моя квіточко, видужала й знову раділа ясному сонечкові.

Така величезна сила любові була в цьому доброму слові, що маленьке Олине серце забилося частіше, щічки порозовішали, а в очах засяяла радість.

– Ось чого не вистачало Олі, – сказав дід Опанас. – Доброго слова.

Скажи людині: «Доброго дня!» (Василь Сухомлинський)

Лісовою стежинкою ідуть батько і маленький син. Довкола тиша, тільки чути, як десь далеко вистукує дятел та струмочок дзюркотить у лісовій гушавині.

Аж тут син побачив, що назустріч їм іде бабуся.

– Тату, куди бабуся йде? – питає син.

– Зустрічати або проводити, – каже батько й усміхається. – Ось як ми зустрінемося з бабусею, ти й скажеш: «Доброго дня, бабусю!».

– Навіщо ж казати ці слова? – дивується син. – Ми ж її не знаємо.

– А ось зустрінемося, скажемо бабусі ці слова, тоді й побачиш, навіщо.

Ось і бабуся.

– Доброго дня, бабусю! – каже син.

– Доброго дня, – каже батько.

– Доброго вам здоров'я, – відповідає бабуся і усміхається.

Хлопчик побачив: усе довкола змінилось. Сонце засяло яскравіше. Верховіттям дерев пробіг легенький вітерець, і листя заграло, затремтіло. У кущах заспівали пташки – раніше їх і не чути було.

На душі в хлопчика стало легко.

– Чому це воно так? – питається син.

– Бо ми побажали людині доброго дня.

Лялька під дощем (Василь Сухомлинський)

Зіна вклалася спати. А надворі почалася гроза. Гримів грім, з-за Дніпра насувалися чорні хмари. По залізному даху зашумів дощ.

Блиснула блискавка. На мить стало ясно, як удень. Зіна побачила: на підвір'ї стоять калюжі води, йде дощ, і – ой горе, що ж таке? – На лавці, під дощем, лежить її лялька Зоя. Вона забула Зою на лавці. Як же це трапилось? Як же вона не згадала про Зою, лягаючи спати, як же вона не подумала про неї, коли почалася гроза?

Від цих думок Зіні стало важко, і вона заплакала. А ще важче було від думки про те, що на лавці лежить під холодним дощем її Зоя... Зіна встала з ліжка, тихо відчинила двері, побігла на підвір'я. Дощ миттю змочив її сорочечку. Вона підбігла до лавки, взяла Зою, пригорнула її до грудей. Коли Зіна відчинила двері, мама ввімкнула світло і широко розплющеними від страху очима дивилася на порожнє ліжко. Побачивши Зіну з притуленою до дитячих грудей лялькою, мама перевела дух. Вона взяла рушник, витерла Зіну, переодягла в суху сорочечку. Давши рушник, сказала:

– Витри ж Зою... Як же це ти її забула на лавці?

– Ніколи більше такого не буде, матусю...

Яблуко в осінньому саду (Василь Сухомлинський)

Пізної осені маленькі близнятка Оля й Ніна гуляли в яблуневому саду. Був тихий сонячний день. Майже все листя з яблунь опало і шурхотіло під ногами. Тільки де-не-де на деревах залишилося пожовкле листячко.

Дівчатка підійшли до великої яблуні. Поруч із жовтим листком вони побачили на гілці велике рожеве яблуко.

Оля й Ніна аж скрикнули від радості.

– Як воно тут збереглося? – з подивом запитала Оля.

– Зараз ми його зірвемо, – сказала Ніна і зірвала яблуко. Кожній хотілося потримати його в руках.

Олі хотілося, щоб яблуко дісталось їй, але вона соромилась висловити це бажання, а тому сказала сестрі:

– Хай тобі буде яблуко, Ніно...

Ніні хотілося, щоб яблуко дісталось їй, але вона соромилась зізнатися в цьому.

Ніна сказала:

– Хай тобі буде яблуко, Олю...

Яблуко переходило з рук в руки, дівчатка не могли дійти згоди. Та ось їм обом сяйнула одна і та ж думка: вони прибїгли до мами радісні, схвильовані.

Віддали їй яблуко.

В маминих очах сяяла радість.

Мама розрізала яблуко й дала дівчаткам по половинці.

Чому дідусь такий добрий сьогодні *(Василь Сухомлинський)*

Поліз Андрійко на шовковицю: привабили чорні ягоди. Навтішався вволю, а тут дощ пішов. Пересидів Андрійко дощ. Хотів злазити з шовковиці, аж дивиться – сидить під шовковицею дідусь Петро. Вийшов дідусь після дощу в сад.

«Що ж його робити? – думає Андрійко. – Злізати з шовковиці – струсиш на дідуся всю воду з листя, змокне під дощем, захворіє».

Сидить Андрійко, притулившись до гілки, боїться поворухнутись. Жде, поки дідусь до хати піде. А дідусь не йде. Вже сутеніти стало, коли підвівся дідусь, питає:

– Чому це ти сидиш на дереві, внучку?

– Боюся струсити на вас краплі, дідусю...

– Злазь, Андрійку...

Дідусь відійшов, Андрійко зліз із шовковиці. Дідусь пригорнув і поцілував Андрійка. «Чому це дідусь такий добрий сьогодні?» – з подивом подумав онук.

Покинуте кошеня *(Василь Сухомлинський)*

Хтось виніс із хати маленьке сіре кошенятко й пустив його на дорогу. Сидить кошеня та й нявчить. Бо хоче додому, до матусі. Проходять люди, дивляться на кошеня. Хто сумно хитає головою, хто сміється. Хто жаліє: бідне кошенятко, та й іде собі.

Настав вечір. Зайшло сонце. Страшно стало кошеняткові. Притулилося воно до куща та й сидить – тремтить. Поверталась із школи маленька Наталочка. Чує – нявчить кошеня. Вона не сказала ні слова, а взяла кошеня й понесла додому. Пригорнулося кошенятко до дівчинки. Замуркотіло. Раде-радісіньке.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Тнатюк Валентина
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ:

- дотримуватися:
  - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Стату Університету;
  - принципів та правил академічної доброчесності;
  - нульової толерантності до академічного плагіату;
  - моральних норм та правил етичної поведінки;
  - толерантного ставлення до інших;
  - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
  - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
  - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
  - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
  - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності використаних методик досліджень та джерел інформації;
  - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
  - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
    - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
    - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
    - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
    - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
    - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та наукові дослідницькі завдання;
      - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
      - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
      - не підроблювати документи;
      - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів співробітників;
      - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
      - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
      - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
      - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
      - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
      - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

_____ (дата)

Тнатюк _____ (підпис)

В.Е. Тнатюк _____ (ім'я, прізвище)

ДОВІДКА
про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці
кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр
спеціальності 012 Дошкільна освіта (заочна форма)

Автор роботи	Гнатюк В.
Назва роботи	Формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	старший викладач Фоміна І.С.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unicheck
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу: 1002525533
Результати перевірки	Схожість 4,17%

Директорка Наукової бібліотеки
 АРУСТАМОВА

Нателла

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Соболь